

den avond van
in de Geref. Kerk
en vervuld wor-
Herv. predikant

oy hierover o.a.
d laat, een dag
te dienst in den
veede dienst met
in de nieuwe
De derde dienst
len in angst en
g heerlijk! En
Amstelveen van
kerf!"

e „Hersteld
t. Zekere „ver-
den vorbroken.

ten, dat zooiets
gaarne dekken

J. W.

Overijssel heeft
op een zaak
door Ds Knoop
deren was aan
predikanten, in-
vorden zijn, in
t meer worden
op de kwestie
op wijst, dat in
uitsluitend zeer
t.
lad voornoemd,
westie te gaan

n kerkelijk blad
meer aandacht
onderwerpen op
het vraagstuk
zoo groot ge-
lacht eraan te

zeggen dat de
als zij er uit

predikanten zoo-
it zij met hun
beter hun kerk

t op eenig punt
hij schrijft is

kelijkheid, dat
westie gesteld
d. De vraagstel-
an zij hier wel
45-jarigen leef-
an met ervaring
an andere kwa-
ere kwalificatie
we het m.i. al
kunnen spreken
-jarigen leeftijd
zijn voor groote

dat in het alge-
lang niet alle
ren des Woords
ensloep hebben.
iode waarin zij
die een groot
korten tijd in
n die na luttel-
dige predikers".
it beginnen met
r maanden on-
nige malen van
ndelijk als een
ritaat ontvangen

e eerste nu ook
e zijn. Ik hoorde
een preek van
heeft en van
jd stond op de
n, en dien men
kring. De preek
et bepaald onge-
erd, maar door-
termen. Ja, ter-
van „Vader Bra-
e, termen als:
eerbiedig schou-
en dergelijke,
k ben er echter
predikant geen
van zijn eigen
ezat om, indien
r van ook maar
hoorders.

rgetine, preekte,
ar in zijn preek
van het begin
e onzen tijd te
scherp en klaar

en waar. Zijn stijl en zinsbouw waren onberispe-
lijker en oorspronkelijker, dan die van den predi-
kant van 's morgens; ondanks zijn verblijf van tien-
tallen jaren op hetzelfde dorp, had hij zijn warmte
en enthousiasme niet verloren. Een enkele maal
gebruikte hij een term, ontleend aan den cate-
chismus of aan één der formulieren.

Toen des avonds mij een oordeel gevraagd werd
over deze preeken heb ik natuurlijk gezweigd, want
in zoo'n geval wordt het oordeel betrokken op
personen. Maar nu, nu ik onpersoonlijk spreken
kan, wil ik wel zeggen, dat ik mij heb afgevraagd,
hoe het mogelijk is dat na zooveel tientallen jaren
goed bearbeiden van het gereformeerde volk, het
oordeel luiden kan zóó, zooals het helaas maar
al te vaak wordt gehoord.

Maar de predikant van 's avonds, dien ik bedoel,
had van jongsaf aan geweigerd op beroep te preeken.
Hij heeft altijd een groote bescheidenheid geopen-
baard, heeft altijd ernstig gestudeerd. Misschien
is hij niet bekend.

Is het dan noodig dat iemand zichzelve bekend
maakt?

Was ik nu overtuigd, dat het geval van de twee
predikanten dat ik boven omschreef, op zichzelf
stond, dan zou ik het natuurlijk niet hebben ge-
noemd, maar ik ben ervan overtuigd, dat dat niet
het geval is. Zulke gevallen komen heel dikwijls
voor.

En dat is zóór jammer.

Want al is het waar, dat ook zulk een kleine
afgelegen gemeente wel een uitnemend begaafd die-
naar des Woords hebben mag, toch zouden zulke
gaven in breeder kring misschien meer merkbaar
effect sorteren.

J. W.

De Dood van Yperen.

Sinds eenigen tijd maakt zijn ommegang onder
de menschen een boek, dat meer dan gewoonlijk
de harten, en dus ook de monden en de pennen,
in beweging brengt: „De Dood van Yperen“
door Wilhelm Schreiner.¹⁾ 't Is een boek over
den wereldoorlog, gelijk ook blijkt uit den onder-
titel „De Duitschers in Vlaanderen“, een dus van
de zeer vele, die in de laatste jaren den door „Im
Westen nichts neues“ gebaanden weg zijn gegaan.
Maar niet in de eerste plaats als oorlogsboek is
het in opspraak, doch als een christelijk boek over
den oorlog, dat niet is een beschouwing, doch een
actief verhaal, geschreven op grond van feitelijke
gegevens en gedragen door een bepaalde mentaliteit.

In dit oorlogsdagboek is aan het woord een Duit-
scher, die uit dagboek-aanteekeningen van front-
vrijwilligers een beschrijving geeft van den bewe-
gingsoorlog en daarna den langdurigen loopgraven-
krig, die in Vlaanderen heeft gewoed, schetst. Die
vrijwilligers waren christelijke studenten, opgeko-
men toen het vaderland hulp behoeftte, om een
dreigende bres in de West-Vlaamsche linien te
stoppen. „De drang van heilig moeten vaart door
tland en drijft ons voort... en vooral de regimen-
ten der jongeren hebben dit verstaan“ staat ergens
te lezen. En naar aanleiding van wat dan deze
studenten hebben geschreven, in dagboek-aante-
keningen en in brieven, heeft de auteur, blijkbaar
een Duitsch predikant, zijn boek samengesteld.

Lezen we de verschillende tot een verhaal aan-
eengevoegde fragmenten door, dan vinden we een
overigens begrijpelijk chauvinisme in den boven-
toon. Het geheele gebeuren wordt uit den Duitschen
gezichtshoek gezien en overal wordt tegenover „de
vijanden“ het goed recht en „het heilig moeten“
der Duitschers gesteld. Het strategisch beleid, de
onvergelijkelijke dapperheid der troepen, het groote
verantwoordelijkheidsgevoel van den enkeling die
op een bedreigd punt staat, dat alles wordt in
woorden en in feiten verheerlijkt, tegenover ge-
brektheid en onlust aan den anderen kant. Dat
is een eenzijdigheid, die hindert. Maar tenslotte
kennen we haar uit de oorlogsliteratuur als geheel
voldoende, om op dien grond het boek te mis-
prijzen.

Uit dit patriotisme min of meer voortvloeiend
is een tweede eigenschap, dat overal zich open-
baren gevoels van haat. De tegenstander is
de vijand, dien men niets liever toedent dan
nederlaag en dood. „Jongens, ik wou, dat het nu
maar eens begon“, lezen we, „ik brand van onge-
duld om maar gauw aan het schieten te komen“,
en elders als een der vertellers vindt het verminkte
lijk van zijn vriend: „de smart overmande me, doch
slechts enkele oogenblikken. Toen balde ik van
woede de vuisten: dat zal ik jullie betaald zetten.
Ik heb op aarde niets meer te verliezen. 't Is nu
mijn plicht er in den dood zooveel mogelijk mee
te nemen“, of, derde plaats uit de vele mogelijke
citaten: „ik zal je wreken, dat is mijn eenige ge-
dachte.“...

Eenerzijds is dit dus een boek van chauvinisme
en, althans gedeeltelijk, daaruit ontspruitende haat-
gevoelens, fel en hartstochtelijk.

Maar aan den anderen kant leeft in de dagboek-

fragmenten en vaak ook in de verbindende ver-
haaldeeltes een positief-christelijke geest, is er
overal uiting van geloof en Godsvertrouwen.

Daarmee rijst onmiddellijk de vraag, die ook de
oorzaak is van de opspraak welke dit boek wekt:
hoe zijn deze beide elementen met elkander te
rijmen? Waar blijft, bij alle christelijk denken en
spreken, het waarlijk christelijke? Volop is het een
oorlogsboek, dat de triomfen viert van den Duit-
schen „geest“, van Duitsch militair vermogen en
kranige Deutsche prestaties, dat, bij monde van een
der officieren, den nadruk legt op „(d)en rijkdom
van verborgen kracht, van zelfopofferen moed
en heldengrootheid (die) eerst door den oorlog
aan 't licht (is) getreden“. Welke plaats kan in zulk
een sfeer het christelijke innemen? Is hier niet het
christendom volkomen ondergeschikt aan een op-
gezweept nationalisme en heeft niet het chauvinis-
tisch zien op Duitsch belang het werkelijk christelijk
besef verdrongen?

Deze vragen, rhetorisch als ze zijn, formuleeren
het ernstige bezwaar, dat christelijk denken inbrengt
tegen dit „christelijke oorlogsboek“. 't Is ondanks
zijn christelijke gedachten niet een christelijk boek.

Maar waar ligt dan de fout? Het christelijke is
hier toch wel positief! En er zijn toch wel
meer boeken geschreven over strijd en bloedstoring,
die desondanks christelijke boeken waren. Onder
de vele boeken over onzen oorlog tegen
Spanje b.v. zijn ze zeker.

Het zijn aard en samenstelling van het boek, die
het hier doen, niet het bouw materiaal op zichzelf.

Wat de soldaat-studenten op hun dagboekbladen
hebben geschreven is hun eerlijke en respectabele
overtuiging geweest. Ze hebben, onder den invloed
van het geweldige gebeuren, de Deutsche zaak
identiek gezien met Gods zaak en in het geloof,
dat ze Gods wil volbrachten, zich in heroïsme
geofferd. Maar die uitingen, begrijpelijk en eer-
biedwekkend, hadden niet met de drastische be-
schrijvingen van oorlogsgeweld en slagveldtooneelen
tot een boek vereenigd moeten worden. Zulk een
samenvoeging en ensceenering moet ze maken tot
dragers van een mentaliteit, die den objectieven,
niet-Duitschen, en vooral ook den christelijken lezer,
stuitend is. Dat moest uitloopen op een telkens
weer storend dualisme.

Eén voorbeeld.

Wanneer daar een soldaat, een jongen nog, die
zijn trouwen en toegewijden kameraad als afzich-
telijk misvormden doode vindt, uitbarst in een
hartstochtelijk: „ik zal je wreken, dat is mijn eenige
gedachte“, is dat begrijpelijk. En als een oudere,
in een oogenblik van stillen ernst denkend aan zijn
gefallen vriend zegt: „ook de gestorven vriend zal
hem“ (= den achtergeblevene) nog iets kunnen zeg-
gen van onzen grootsten Vriend bij den Vader in
het licht en van Zijn eeuwige heerlijkheid“, kan
dat eveneens echt zijn en zuivere vertolking van
wat er omgaat in zijn hart. Maar in een verhaal
geobjectiveerd, als de mededeelingen aan een lezer,
die beide uitspraken ziet onder eenzelfde licht,
dat van het boek, en daardoor de momentele
omstandigheden in hun essentieel verschil niet
onderscheiden kan, moeten zulke tegenstrijdige ge-
dachten den indruk wekken van hinderlijke twee-
slachtigheid en wordt de christelijke idee, waar die
leeft, bespat met het bloed en den modder van
het slagveld.

De quæstie is dus deze, dat in het boek twee
gestalten naar voren komen: die van de soldaat-
studenten, die in het dagelijks zien van den dood
en in de volle bewustheid van een mogelijk on-
middellijk nabij levenseinde, de realiteit van hun
gelooven hebben gevoeld en beleeden en kracht
hebben geput uit de overtuiging, dat ze een „heilige
roeping“ volgden en een door God gewild offer
brachten — en dien van den Auteur, die (hij schreef
zijn boek in 1917, vóór de instorting dus van het
rijk) de dingen zag uit den Duitschen „geest“, en
daardoor, al was hij het zich misschien niet bewust,
deze van hun geloof sprekende studenten tooid
met de reclame-kleuren van den vaderlandschen
soldaat.

Deze tweedheid heeft het christelijk element van
het boek, dat krachtens zijn herkomst sterk spreekt,
vals van toon gemaakt en met de omgeving,
waarin het voorkomt, ten eenenmale in strijd. Mis-
schien zou een groot kunstenaar, een die over
gebeuren en gevoelens heen de verbinding der ver-
schillende psychische factoren had kunnen grij-
pen, in staat geweest zijn hier een bevredigende
eenheid te scheppen, deze auteur, die zijn mate-
riaal eenvoudig samenvoegde en zette in het kader
van het beschrijvende oorlogsverhaal, deed de fa-
tale misgreep, dat hij een boek maakte van wat,
zooals het was en zooals hij het liet, met piëteit in
den kleinen kring van verwanten en vrienden be-
waard had moeten blijven. Kort gezegd is de fout,
die we zochten, dus deze: dat de kern van dit
oorlogsboek geen stof is voor het oorlogsboek van
het bekende, ook hier gegeven, type. En dat te
meer, wij het beschrijvende gedeelte bladzijden
bevat, die in aanschouwelijkheid en realistische
uitbeelding voor die van Remarque, Ludwig Renn,
Beumelberg, Berndorff, Monka, Jacques Mortane,
Robert Graves e.d. oorlogsschrijvers niet onderdoen.

Van het algemeene thans komende tot het bij-
zondere, tot het boek als-zoodanig, beperk ik mij

tot het maken van een tweetal opmerkingen. Zo
houden trouwens met het bovenstaande verband.

Voor eerst deze. De samenstelling van het boek
is verward. Wel wordt het ingedeeld in twee
„boeken“, die wat het feitelijk betreft de stof
naar chronologische orde rangschikken, maar tel-
kens zijn, in den ik-vorm, andere personen aan
het woord, soms zonder eenige aanduiding, zoodat
men den spreker niet kent of ziet. Vaak ook wordt,
midden in een beschrijvend stuk een persoon spre-
kend ingevoerd, wiens mededeeling dan wel hol-
geen door den auteur verhaald wordt nader ad-
strueert, maar waardoor de lezer in de war ge-
bracht wordt bij de voorstelling van wat hij leest.
Dit alles vloeit voort uit de wijze, waarop de
auteur werkte, uit het opbouwen uit en heenbou-
wen om verschillende, tot zijn beschikking staande,
dagboekfragmenten. Maar het maakt zijn boek stuk-
werk, waarin de samenstellende deelen los naast
elkaar zijn blijven staan. En ten opzichte van de
belangstelling van den lezer heeft dat deze psycho-
logische fout, dat ze dikwijls onbevredigd blijft. Als
b.v. interesse is gewekt voor „kleinen Dahl“, die
gewond in de handen der Franschen valt en ver-
laten neerligt onder het bombardement der eigen
artillerie, blijft het levendige verhaal op eens steken
en verliest men den gewonde voor goed uit het oog.

De tweede, hiermee samenhangende opmerking
is, dat het lokaal zoo dikwijls verandert, dat men
niet meer weet, waar het verhaalde zich eigenlijk
afspeelt. Ook dit is weer gevolg van het feit, dat
dagboekfragmenten en brieven de bouwstof hebben
gevormd, maar intusschen maakt het 'den lezer
moeilijk, zich te oriënteren. We worden op tal
van plaatsen gebracht en ontmoeten daar steeds
weer andere personen, zoodat we het eene van
het andere niet meer onderscheiden.

Wat dus dit boek mist is concentratie, is verband.

En als we dan telkens komen te staan voor de
openbaring van intieme gedachten, van wat er
omgaat in de ziel van menschen, die we nauwelijks
kennen of in 't geheel nog niet hebben ontmoet, is
er een psychologische onevenwichtigheid, die de
kracht van de hoofdzak: de teekening van den
christen-soldaat in zijn frontbestaan, verzwakt, zoo
niet wegneemt. En omdat daartegenover sterk
spreekt de beschrijving van de frontverschrikkingen,
van bombardementen, bajonetaanvallen, loopgraaf-
verdediging, menschenverminking en gewonden-
ellende, in één woord: het zuivere oorlogsboek-
element, worden de christelijke woorden en ge-
dachten, die in werkelijkheid de kern zijn van het
boek, de franje, die schijnt op te sieren en mooi te
maken.

Vandaar dan de ergernis en de opspraak, die „De
Dood van Yperen“ heeft gewekt. Goed bedoeld is
het ongetwijfeld. De auteur heeft stellig tegenover
de god-looze oorlogsboeken het bewijs willen leve-
ren uit authentiek materiaal, dat er aan de fronten
óók in geestelijken zin gestreden is; zelfs heeft hij,
naar het mij voorkomt, den nadruk er op willen
leggen, dat de beste, meest toegewijde, volkomen
plichtbewuste Deutsche soldaten onder die geestelijk
strijdenden zijn geweest. Maar hij zag voorbij, dat in
het kader der oorlogsliteratuur, zooals die is ge-
worden op voorgang van Remarque, een christelijk
boek niet past en zeker niet een christelijk boek, dat
niet is gegroeid, maar gemaakt. Dat het op onder-
scheidene plaatsen boeit en zelfs zeer spannend is,
ontken ik niet, maar daar is het 't sensationeele,
dat trekt. En in die sfeer dissonneert het christelijke.
C. T.

¹⁾ Uitgave J. H. Kok N.V., Kampen, 1930.

Hubert Cuypers Kerstoratorium.

IV.

De tijden vervuld! Het Wonder der Wonderen
geschied!

Opdat de zondaar leven moog, Daalt de Ver-
losser van omhoog. Verbergt Zijn hooge Majesteit;
Wordt vleesch, wordt onze zaligheid.

Eeuwigheidsthema in tijdmaat: wie kan 't grijpen?
Hier moet het Onuitsprekelijke klinken; hier moet
het Ongehoorde soneeren in muziek!

„Dit is de dag, dien God ons schenkt“: a-capella
koor in afwisseling met het instrumentaalthema:

Gelukkige inleiding tot de spreek-muziek der an-
nunciatie. En de aankondiging zelf: rustig-verheven,
gewijd van sfeer.

Dan: zuiver door zijn reine eenvoud Maria's
overgave in de expressieve opvolging der woorden
op één hoogte: „Zie de dienstmaagd des Heeren;
— mij geschiede naar Uw woord.“

Stille weekde van schitterende soberheid...
Daar groeit onder het zielvol praeludeeren ge-
dachte tot daad in de parelende jubel: „Mijn ziel
verheft Gods eer“.